

Stort svenskt stöd för EU men inte för ökad integration

Marcus Weissenbilder och Ulrika Andersson*

Sammanfattning

Aldrig förr har den svenska allmänhetens stöd för EU legat på så höga nivåer som under de senaste två åren. Sex av tio invånare är för det svenska medlemskapet och närmare sju av tio menar att Sverige inte bör lämna unionen. Skillnaderna i synen på EU har för de flesta samhällsgrupper minskat över tid, även om skiljaktigheter kopplade till exempelvis partisympati fortfarande kvarstår. Det starka stödet för EU omfattar dock inte en önskan om ökad integration på finanspolitiska och utrikespolitiska områden. Här är svenskarnas uppfattning snarast att situationen är bra som den är. Medborgarna gör däremot en positiv bedömning av vilken påverkan EU har haft på militär säkerhet, miljö och sysselsättning. Förhållandet är det motsatta för invandring – här anses EU istället ha haft en negativ påverkan på situationen i Sverige.

Dessa resultat framgår av 2019 års nationella SOM-undersökning, som presenteras i den här analysen. En öppen fråga är dock hur hanteringen av den pågående pandemins konsekvenser kan komma att förändra den svenska EU-opinionen. Stödet för EU kan påverkas om det blir aktuellt med gemensamma finansiella åtaganden och om det tas fler steg för att stärka EU:s autonomi gentemot omvärlden.

* Marcus Weissenbilder, fil. master, är verksam som biträdande undersökningsledare vid SOM-institutet, Göteborgs universitet, där han bland annat arbetar med den nationella SOM-undersökningen. Hans forskningsintressen rör välfärdsopinion och jämförande politisk ekonomi. Ulrika Andersson, docent, är verksam som forskare och biträdande föreståndare vid SOM-institutet, Göteborgs universitet, där hon bland annat arbetar med den nationella SOM-undersökningen. Hennes forskning är framför allt inriktad på användning av och förtroende för medier, nyhetsjournalistik samt villkoren för journalistiskt arbete.

1 Inledning

Europeiska unionen (EU) har under många år tampats med lågt engagemang och svårigheter att skapa en europeisk identitet hos unionens medborgare. Det som av forskare länge har beskrivits som en del av problematiken med EU:s demokratiska underskott har varit det låga valdeltagandet i samband med Europaparlamentsvalen (Hobolt & Spoon, 2012). Stödet för EU har emellertid stärkts under de senaste åren och i 2019 års val deltog för första gången sedan 1994 mer än hälften av alla röstberättigade EU-medborgare, knappt 51 procent (Europaparlamentet, 2019). För svensk del blev valdeltagandet det högsta sedan inträdet i EU, 55,3 procent, vilket kan jämföras med 45,5 procent två val tidigare (2009).

”Nästan sju av tio EU-medborgare instämde 2019 i att det egna landet har tjänat på att vara en del av EU.”

Parallellt med ett ökat intresse för att delta i valet har också stödet för EU som helhet vuxit sig allt större i stora delar av Europa. Nästan sju av tio EU-medborgare instämde 2019 i att det egna landet har tjänat på att vara en del av EU (Eurobarometer, 2019). Fördelarna förefaller således överstiga eventuella nackdelar för många av unionens medborgare, åtminstone på en övergripande nivå. EU-kritikerna i Sverige har blivit allt färre under de senaste åren, både bland medborgarna och i politiken, där inget parti längre aktivt driver frågan om ett utträde. Samtidigt har också andelen osäkra medborgare ökat. En ökning kan också ses i andelen som gör bedömningen att EU och det egna landet håller på att utvecklas i fel riktning. Variationerna är visserligen stora mellan olika länder, men i snitt är varannan EU-invånare av uppfattningen att det just nu pågår förändringar på europeisk och nationell nivå som är att betrakta som mindre gynnsamma

(Eurobarometer, 2019). En möjlig orsak till detta är den utdragna brexitprocessen och den rådande osäkerheten om hur den kommer att påverka framtida samarbete i unionen.

Möjligheten för unionen att nå politisk och demokratisk legitimitet är nära kopplad till förmågan att entusiasmera och engagera EU-medborgarna. Givet ett ökat valdeltagande och starkare stöd för EU torde de politiska konsekvenserna, åtminstone teoretiskt, kunna förbättra möjligheterna att i relation till medlemslänternas medborgare bygga förtroende och vinna legitimitet för EU som överstatlig arena för beslutsfattande kring gemensamma frågor (jfr Giurcanu, 2012). För svensk del har studier dock pekat mot att befolkningens intresse för EU och dess framtid är större än intresset för specifika sakfrågor (Berg, 2015), ett resultat som även kunnat ses i andra EU-länder (Eurobarometer, 2019).

Frågan är hur den svenska EU-opinionen står sig efter 2019 års Europaparlamentsval och – kanske än mer aktuellt – efter alla turer kring avtalet för Storbritanniens sorti ur EU. Det kommer vi att analysera inom ramen för den här analysen. Vi kommer också att granska i vilken utsträckning attityderna till europeisk integration skiljer sig mellan olika samhällsgrupper liksom huruvida det har skett någon förändring i riktning mot ökad uppmärksamhet kring sakpolitiska frågor. Utgångspunkten för analysen är 2019 års nationella SOM-undersökning.¹

2 EU stärker sin position hos den svenska allmänheten

Hösten 2019 var det 25 år sedan svenskarna folkomröstade om medlemskap i EU. Många verkar vara nöjda med det val som gjordes då, åtminstone när frågan ställs om huruvida man är för eller emot Sveriges EU-medlemskap. År 2019 uttryckte 58 procent av den svenska befolkningen stöd för EU, vilket är den näst högsta noteringen

¹ Den nationella SOM-undersökningen genomförs sedan 1986 årligen vid SOM-institutet, Göteborgs universitet. Undersökningen riktar sig till ett slumpmässigt urval av den svenska befolkningen mellan 16 och 85 år och genomförs varje höst. I urvalet till 2019 års undersökning ingick 21 000 individer och nettosvarsfrekvensen blev 49 procent. SOM-undersökningen genomförs via utskick av pappersenkäter med möjlighet att besvara enkäten på webben. Enkätfrågorna spänner över ett brett fält kopplat till (S)amhälle, (O)pinion och (M)edier. Undersökningen görs i samverkan med olika forskningsprojekt, myndigheter och organisationer. Mer information om den nationella SOM-undersökningen finns på www.som.gu.se.

sedan mätperioden påbörjades i början av 1990-talet (figur 1). Rekordåret inföll 2018 då 59 procent av svenskarna sade sig vara för det svenska medlemskapet. Den lägsta noteringen uppmättes året före folkomröstningen, 1993, då endast 30 procent var för ett svenskt inträde i Europeiska unionen.

Folkomröstningen 1994 blev ett resultatmässigt jämnt val (Gilljam & Holmberg, 1996). Det kunde konstateras även i 1994 års nationella SOM-undersökning, där 39 procent sade sig vara i huvudsak för ett svenskt medlemskap medan 37 procent huvudsakligen var emot (figur 1). Åren som följde efter inträdet präglades av en mer kritisk inställning hos befolkningen, där motståndarna hade ett övertag gentemot anhängarna. Det var inte förrän i början av 2000-talet som opinionen vände. Sedan dess har stödet för EU varit större än motståndet, även om viss variation har kunnat ses i opinionen under enskilda år. Det är framför allt åren 2004–2005 respektive 2011–2012 som har kännetecknats av en påtaglig nedgång i stödet. Den första nedgångsperioden sammanföll med att de första östeuropeiska länderna blev medlemmar 2004, medan den andra nedgången har beskrivits som en reaktion på konsekvenserna av finans- och

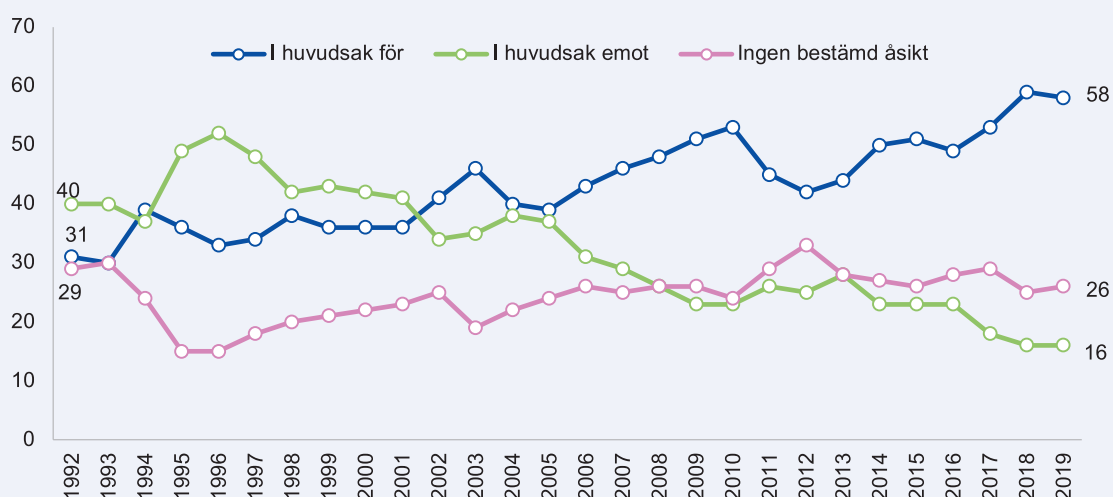
eurokrisen (Berg, 2015; jfr Dotti Sani & Magistro, 2016). Sedan 2013 har den svenska opinionen dock präglats av en stark uppgång i stödet för EU-medlemskapet.

Givet det starka stödet för EU under 2010-talets sista år förefaller de farhågor som initialt fanns om att fler europeiska länder skulle följa Storbritanniens exempel och besluta om att lämna unionen (jfr de Vries, 2018) inte ha aktualiserats. Snarare tycks brexitförhandlingarna ha bidragit till ökat stöd för EU i de flesta medlemsländerna (Eurobarometer, 2019; Berg m.fl., 2019).

"Endast 14 procent håller med om att det är ett bra förslag att lämna EU."

Det starka stödet för EU framträder, som förväntat, även i allmänhetens uppfattningar om huruvida Sverige bör göra en "swexit" likt Storbritannien och lämna unionen. På förslaget om att Sverige bör utträda ur EU menar 66 procent att detta är ett dåligt förslag (figur 2). Endast 14 procent håller med om att det är ett bra förslag att lämna EU. Förändringen över tid liknar mönstret för den

Figur 1 Åsikt om det svenska medlemskapet i EU, 1992–2019 (procent)

Kommentar: Frågan lyder *Vilken är din åsikt om det svenska medlemskapet i EU?* Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan. Antal svarande 2019 är 1 609.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1992–2019.

generella inställningen till EU. Det sker en nedgång i andelen som vill stanna kvar i EU runt år 2011–2013, en förändring som är kopplad till skuldkrisen i euroländer som Grekland, Portugal, Spanien, Irland och Cypern (Europaportalen, 2020; jfr Dotti Sani & Magistro, 2016). Därefter ses en förstärkning i stödet för att Sverige ska stanna kvar i EU.

”[...] skillnaden mellan grupper blir något mindre.”

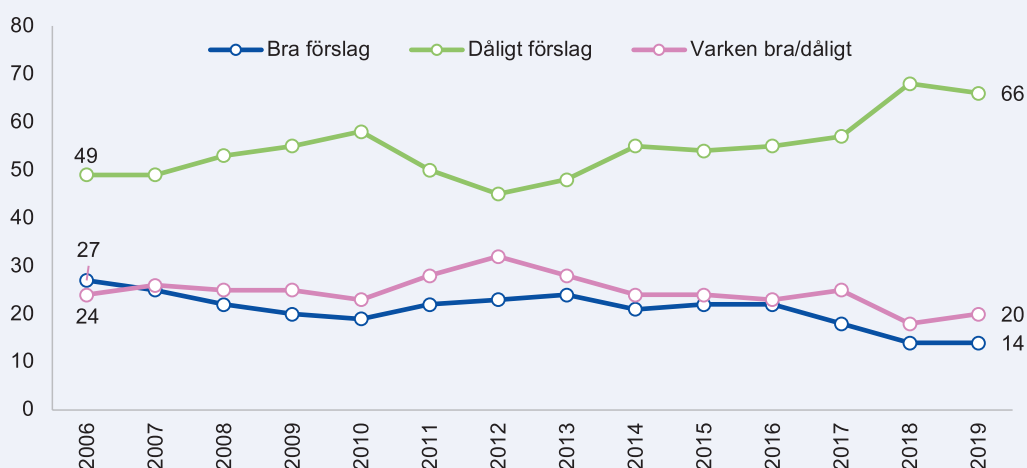
Sett till opinionen i olika befolkningsgrupper är det möjligt att skönja ett mönster där andelen som är emot ett utträde i de flesta fall ökar, samtidigt som skillnaden mellan grupper blir något mindre. Exempelvis rådde det 2019 ingen skillnad mellan kvinnors och mäns bedömningar, vilket däremot var fallet för tio år sedan (tabell 1). Också bland de yngsta och de äldsta grupperna har differensen successivt suddats ut. Fortfarande finns skillnader mellan låg- och högutbildade respektive boende på landsbygd och i storstad, men numera är en majoritet i samtliga grupper av åsikten att det är ett dåligt förslag att Sverige ska lämna EU.

Bland de större förändringarna som skett under den senaste tioårsperioden är övergången från en mer EU-skeptisk hållning till ett motstånd mot

att lämna unionen bland dem som står ideologiskt klart till vänster samt bland sympatisörer till Vänsterpartiet. I den senare gruppen har andelen som menar att förslaget att utträda är dåligt nästan fördubblats sedan 2009. Samtidigt minskar andelen EU-förespråkare tydligt bland personer som står klart till höger på den politiska skalan. Det förklaras dels av att Sverigedemokraternas (SD) sympatisörer har blivit fler, dels av att SD-sympatisörerna generellt har rört sig ytterligare mot högerkanten. Det är bara bland SD-sympatisörer som en större andel bedömer det som ett bra förslag att Sverige lämnar EU. Men även om det finns någon enstaka grupp som är tveksam till det svenska medlemskapet är den samlade bedömningen att befolkningen inte vill att Sverige genomgår samma process som Storbritannien.

Ytterligare tecken på att EU har lyckats stärka sin position hos det svenska folket är den successivt ökande nöjdheten med hur demokratin i EU fungerar. Andelen ganska eller mycket nöjda ökade gradvis mellan 1999 och 2010, för att därefter gå tillbaka något. Sedan 2017 har dock siffrorna återigen legat högt och 2019 är det 55 procent som uppger sig vara nöjda med hur demokratin i EU fungerar (figur 3). Motsvarande tendens kan också ses i allmänhetens förtroende för

Figur 2 Åsikt om förslaget att Sverige bör lämna EU, 2006–2019 (procent)

Kommentar: Frågan lyder *Vilken är din åsikt om följande politiska förslag? – Sverige bör utträda ur EU.* Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan. Antal svarande år 2019 är 1 679.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2006–2019.

centrala institutioner som EU-kommissionen och Europaparlamentet. Sedan slutet av 1990-talet har andelen med ganska eller mycket stort förtroende fördubblats från 8 respektive 10 procent år 1999 till 23 respektive 24 procent år 2019.

Den nationella SOM-undersökningen innehåller som synes en rad olika frågor som på olika sätt mäter svensk EU-opinion. Ytterligare en sådan fråga berör huruvida befolkningens allmänna inställning till EU i grunden är negativ eller positiv. Resultatet visar att drygt hälften av den

svenska allmänheten har en positiv inställning till EU (figur 4). Men även om inställningen till EU och förtroendet för centrala EU-institutioner har stärkts, både beaktat denna och föregående frågor, är det tydligt att människor gör skillnad på frågan om EU och det svenska medlemskapet som sådant, och ett eventuellt fördjupat samarbete på olika områden. Bland de senare hittas exempelvis frågor om huruvida Sverige i större utsträckning bör samordna sin utrikespolitik med övriga EU-länders samt om Sverige ska verka för att EU utvecklas i

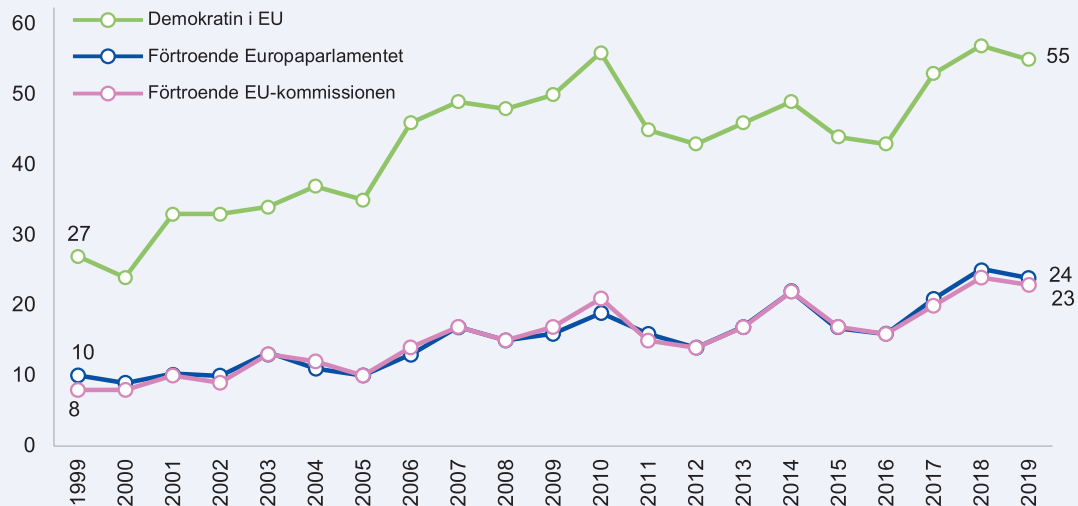
Tabell 1 Andel emot ett svenskt utträde ur EU i olika grupper, 2009, 2015 och 2019 (procent)

	2009	2015	2019
Kön			
Kvinnor	50	51	66
Män	60	56	66
Ålder			
16–29	49	61	72
30–49	55	55	66
50–64	53	51	59
65–85	60	51	70
Utbildning			
Låg	43	30	55
Medel	50	50	60
Hög	66	61	76
Bostadsort			
Landsbygd/ mindre tätort	45	44	59
Stad/större tätort	60	49	70
Storstad	64	58	71

	2009	2015	2019
Vänster/höger			
Klart till vänster	39	44	64
Något till vänster	52	54	76
Varken vänster/höger	42	44	58
Något till höger	68	64	70
Klart till höger	78	60	60
Partisynpati			
V	34	39	60
S	51	55	71
MP	47	56	78
C	52	69	84
L	76	69	85
KD	50	60	71
M	74	62	78
SD	26	29	35

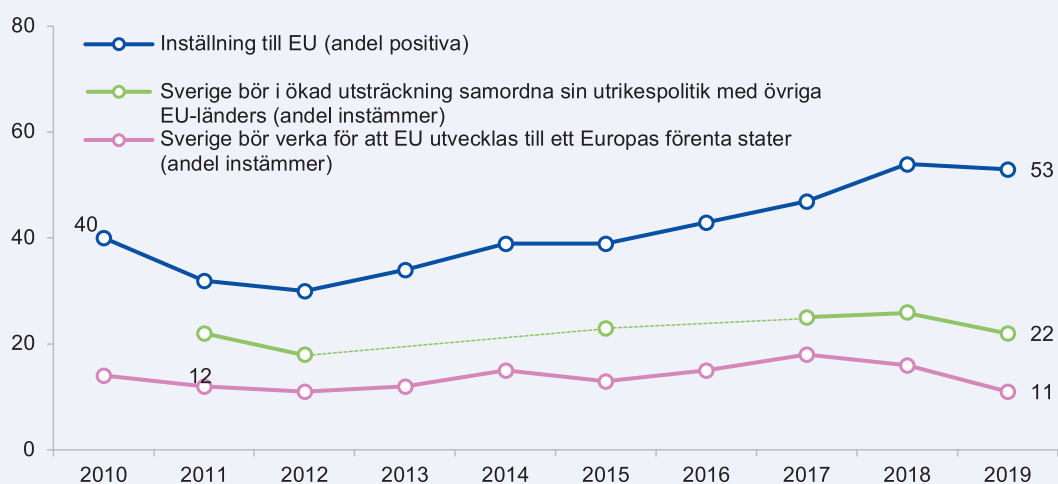
Kommentar: För frågans lydelse, se figur 2. Låg utb. = Ej fullgjord grundskola (eller motsv. obligatorisk skola) alt. grundskola (eller motsv. obligatorisk skola). Medel utb. = Studier vid gymnasium, folkhögskola (eller motsv.), examen från gymnasium, folkhögskola (eller motsv.) alt. eftergymnasial utbildning, ej högskola/universitet alt. studier vid högskola/universitet. Hög utb. = Examen från högskola/universitet alt. studier vid/examen från forskarutbildning. Variabeln ”vänster/höger” är en självskattad skala med de fem alternativ som framgår av tabellen. Övriga variabelers svarkategorier framgår av tabellen. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan. Minsta antal svarande år 2019 är 74 (Liberalerna).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2009, 2015 och 2019.

Figur 3 Nöjdhet med demokratin i EU och förtroende för Europaparlamentet och EU-kommissionen, 1999–2019 (procent)

Kommentar: Frågan om demokratin lyder *På det hela taget, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i EU?* med svarsalternativen *Mycket nöjd, Ganska nöjd, Inte särskilt nöjd* samt *Inte alls nöjd*. Figuren visar andelen som svarat mycket eller ganska nöjd. Frågan om förtroende lyder *Hur stort förtroende har du för på det sätt på vilket följande institutioner och grupper sköter sitt arbete?* med svarsalternativen *Mycket stort förtroende, Ganska stort förtroende, Varken stort eller litet förtroende, Ganska litet förtroende* samt *Mycket litet förtroende*. Figuren visar andelen med ganska eller mycket stort förtroende. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan. Antal svarande år 2019 är 1 585.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1999–2019.

Figur 4 Allmän inställning till EU samt uppfattning i olika politiska förslag, 2010–2019 (procent)

Kommentar: Frågorna lyder *Allmänt sett, vilken är din inställning till EU?* samt *Vilken är din åsikt om följande politiska förslag?* Figuren visar andelen som är ganska eller mycket positiva till EU samt andelen som svarat ganska eller mycket bra förslag. En streckad linje markerar att frågan inte ställdes detta år.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2010–2019.

Tabell 2 Inställning till EU hos olika samhällsgrupper, 2019 (procent)

	Mycket/ ganska positiv	Varken eller	Mycket/ ganska negativ	Ingen åsikt	Summa procent	Antal svarande
Samtliga	53	25	18	4	100	9 906
Kön						
Kvinna	52	28	15	5	100	5 106
Man	53	22	22	3	100	4 775
Ålder						
16–29 år	60	21	11	8	100	1 486
30–49 år	56	25	16	3	100	2 684
50–64 år	48	26	23	3	100	2 550
65–86 år	50	27	19	4	100	3 186
Utbildning						
Låg	33	32	26	9	100	1 314
Medellåg	44	28	22	6	100	2 993
Medelhög	55	25	18	2	100	2 218
Hög	67	20	12	1	100	3 204
Hushållsinkomst						
Låg	44	28	22	6	100	2 214
Medel	49	27	20	4	100	3 938
Hög	65	20	13	2	100	3 079
Bostadsort						
Ren landsbygd	41	27	27	5	100	1 379
Mindre tätort	44	29	22	5	100	1 802
Stad/större tätort	56	25	15	4	100	4 805
Storstad	63	20	15	2	100	1 728
Vänster/höger						
Klart till vänster	53	25	19	3	100	991
Något till vänster	63	24	11	2	100	2 144
Varken eller	43	31	19	7	100	2 760
Något till höger	59	22	17	2	100	2 605
Klart till höger	47	21	29	3	100	1 229
Partisynpati						
Vänsterpartiet	46	29	23	2	100	824
Socialdemokraterna	57	28	11	4	100	2 347
Miljöpartiet	69	21	8	2	100	543
Centerpartiet	71	19	7	3	100	948
Liberalerna	79	14	5	2	100	422
Moderaterna	66	20	11	3	100	1 515
Kristdemokraterna	52	30	15	3	100	689
Sverigedemokraterna	21	27	48	4	100	1 540
Nöjd med demokratin i EU	67	27	3	3	100	870
Förtroende för Europaparlamentet	83	13	2	2	100	369

Kommentar: Frågan lyder *Allmänt sett, vilken är din inställning till EU?* med svarsalternativen *Mycket positiv, Ganska positiv, Varken positiv eller negativ, Ganska negativ och Mycket negativ*. Låg utb. = Ej fullgjord grundskola (eller motsv. obligatorisk skola) alt. grundskola (eller motsv. obligatorisk skola). Medellåg utb. = Studier vid gymnasium, folkhögskola (eller motsv.) alt. examen från gymnasium, folkhögskola (eller motsv.). Medelhög utb. = Eftergymnasial utbildning, ej högskola/universitet alt. studier vid högskola/universitet. Hög utb. = Examen från högskola/universitet alt. studier vid/examen från forskarutbildning. Låg hushållsinkomst = <100 000–300 000. Medelinkomst = 301 000–700 000. Hög inkomst = >701 000. Variabeln ”vänster/höger” är en självskattad skala med de fem alternativ som framgår av tabellen. Nöjd med demokratin i EU visar resultat för de som är nöjda och förtroende för Europaparlamentet visar resultat för de med förtroende. Övriga variabelers svarkategorier framgår av tabellen. Procentbasen utgörs av de som har besvarat frågorna.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2019.

riktning mot ett Europas förenta stater. Omkring var femte svensk anser det vara ett bra förslag att anpassa utrikespolitiken medan endast en av tio anser att Sverige ska driva på för att göra EU till ett Europas förenta stater.

3 Positiv inställning till EU i de flesta samhällsgrupper

Som konstaterats har svenskarna fått en allt mer positiv inställning till EU och en majoritet har nu en ganska eller mycket positiv inställning (se figur 4). På aggregerad nivå framgår att 53 procent har en ganska eller mycket positiv inställning till EU år 2019. Vidare säger sig 25 procent av respondenterna vara varken positiva eller negativa, 4 procent saknar åsikt och endast 18 procent uppger en negativ inställning till EU. Bakom dessa siffror döljer sig dock tydliga gruppskillnader, vilka har kunnat ses även i andra studier (Berg m.fl., 2019; Berg & Bové, 2016; Oskarson, 2010). Som tabell 2 visar råder stora socioekonomiska och demografiska skillnader, där yngre, högutbildade, höginkomsttagare och storstadsbor är betydligt mer positiva än andra grupper. Trenderna kring utbildning, inkomst och storstadsbor återfinns också i flertalet andra europeiska länder och troligtvis beror det på att det är dessa grupper som har tjänat mest på en ökad integration av marknader och handel i Europa (Hobolt & De Vries, 2016).

Noterbart i sammanhanget är att forskning har kunnat påvisa att skillnaderna mellan låg- och högutbildades inställning till EU har ökat allt mer under perioden 1973–2010 (Hakhverdian m.fl., 2013). Resultaten från den nationella SOM-undersökningen 2010–2019 pekar dock i motsatt riktning, då svenskarna, oavsett utbildningsnivå,

har blivit mer positiva samtidigt som differensen mellan låg-, medel- och högutbildades bedömningar har minskat.

Vid sidan av socioekonomiska och demografiska skillnader likt de ovan beskrivna, återfinns de största skillnaderna i svenskarnas inställning till EU bland olika partiers sympatisörer. Föga förvånande är de två partier som har intagit den mest skeptiska inställningen till EU, Vänsterpartiet och Sverigedemokraterna, också de partier där anhängarna är mest negativa till EU. Noterbart är dock att det även bland Vänsterpartiets sympatisörer numera är nästan hälften, 46 procent, som har en positiv inställning till EU. Och som vi kunde se i tabell 1 finns det ett klart motstånd mot förslaget att Sverige ska lämna EU. Det kan även tilläggas att inte ens Sverigedemokraternas sympatisörer, med 48 procent negativt inställda till EU, samlar en majoritet kring den negativa inställningen. Under de år som denna fråga har ställts i den nationella SOM-undersökningen är 2019 det första mätillfälle där Sverigedemokraternas sympatisörer inte samlar en majoritet negativt inställda.

4 Avvaktande inställning till gemensam finanspolitik och euro i alla samhällsgrupper

Trots det starkt ökande allmänna stödet för EU, dels i frågor kring inställning till unionen, dels när det gäller medlemskapet i sig, så syns inte mycket stärkt stöd för ökad finansiell integration. Frågor om gemensam finanspolitik har enbart förekommit i SOM-undersökningen de senaste två åren, men beskedet är entydigt. Endast 17 procent anser det vara ett ganska eller mycket bra förslag och cirka 50 procent är emot förslaget. En närmare analys

Tabell 3 Inställning till att EU bör ha en gemensam finanspolitik, 2019 (procent)

År	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag	Summa procent	Antal svarande
2018	4	13	36	23	24	100	1 700
2019	4	13	32	25	26	100	1 647

Kommentar: Frågan lyder *Vilken är din åsikt om följande förslag? EU bör ha en gemensam finanspolitik.*

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2018–2019.

av frågan visar en tydlig majoritet mot förslaget i samtliga samhällsgrupper. Det finns inget som liknar ett starkt stöd ens bland de grupper som är starkast anhängare till EU. Trots den starkt positiva allmänna inställningen till EU är svenskarna alltså fortsatt negativt inställda till ökad finansiell integration.

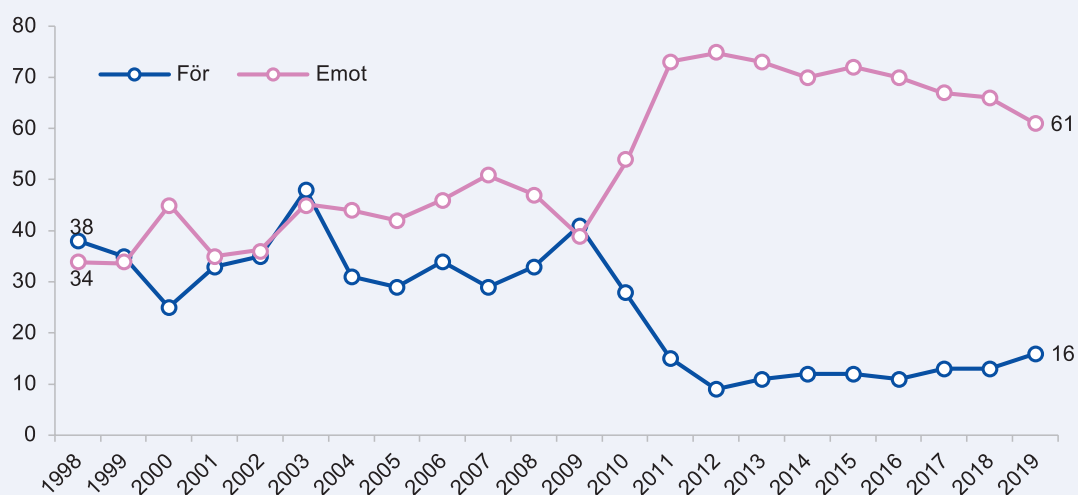
"Trots den starkt positiva allmänna inställningen till EU är svenskarna alltså fortsatt negativt inställda till ökad finansiell integration."

Liknande siffror går att se kring inställningen till att införa euron som valuta i Sverige. För inte heller det förslaget har fallit svenskarna i smaken under 2010-talet. Visserligen kan en viss uppgång konstateras i stödet för eurofrågan, från 9 procent 2012 till 16 procent 2019 (figur 5). Parallellt har andelen motståndare minskat från 75 till 61 procent. Det är dock fortfarande långt kvar tills de båda grupperna är jämnstora. Generellt har en negativ inställning till euron varit det dominerande

mönstret sedan slutet av 1990-talet, även om det vid några tidpunkter har funnits en marginell övervikt för ett eurostöd. Dessa tillfällen inträffade då EMU-projektet introducerade euron som virtuell valuta i slutet av 1990-talet, i samband med den svenska folkomröstningen om euron 2003 (Oscarsson & Holmberg, 2004) och i början av 2010-talets finansiella kris. Farhågor om att Sverige skulle klara sig sämre under krisåren som följd av att man inte var en del av EMU motbevisades dock. Snarare klarade sig Sverige bättre genom krisen än många euroländer, och sedan dess har opinionen mot införande av euron varit stark (se Berg & Vernersdotter, 2015).

I likhet med frågan om gemensam finanspolitik finns det inte ens bland de som är mest nöjda med EU ett starkt stöd för att införa euron. Bland de som är nöjda med EU och de som har förtroende för Europaparlamentet är endast 20 respektive 24 procent för att införa euron (tabell 4). Det finns vissa tendenser till att inkomst och utbildning leder till något ökat stöd, men även dessa skillnader är blygsamma.

Figur 5 Sverige bör införa euro som valuta, 1998–2019 (procent)

Kommentar: Figuren baseras på två olika frågor som rör svensk euroanslutning. Mellan 1998 och 2005 löd frågan *Sverige bör bli medlem i EMU* och sedan 2006 och framåt är lydelsen *Sverige bör införa euro som valuta*. Svarsalternativen är *Mycket bra förslag*, *Ganska bra förslag*, *Varken bra eller dåligt förslag*, *Ganska dåligt förslag* samt *Mycket dåligt förslag*. Figuren visar andelen som är svarat ganska/mycket bra förslag samt andelen som svarat ganska/mycket dåligt förslag. Antal svarande år 2019 är 1 578.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1998–2019.

Tabell 4 Inställning till att införa euro hos olika samhällsgrupper, 2019 (procent)

	Mycket/ ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Mycket/ ganska dåligt förslag	Summa procent	Antal svarande
Samtliga	16	22	62	100	1 578
Kön					
Kvinna	11	21	68	100	794
Man	21	23	56	100	782
Ålder					
16–29 år	16	25	59	100	218
30–49 år	13	24	63	100	447
50–64 år	19	19	62	100	406
65–86 år	17	22	61	100	507
Utbildning					
Låg	12	18	70	100	194
Medellåg	16	24	60	100	484
Medelhög	16	23	61	100	367
Hög	18	22	60	100	522
Hushållsinkomst					
Låg	14	20	66	100	341
Medel	15	23	62	100	633
Hög	20	22	58	100	498
Bostadsort					
Ren landsbygd	12	18	70	100	242
Mindre tätort	16	20	64	100	260
Stad/större tätort	18	25	57	100	740
Storstad	17	21	62	100	305
Vänster/höger					
Klart till vänster	7	17	76	100	167
Något till vänster	12	21	67	100	331
Varken eller	14	24	62	100	442
Något till höger	21	25	54	100	422
Klart till höger	27	20	53	100	196
Partisynpati					
Vänsterpartiet	6	12	82	100	148
Socialdemokraterna	13	24	63	100	360
Miljöpartiet	17	22	61	100	87
Centerpartiet	18	25	57	100	142
Liberalerna	26	37	37	100	70
Moderaterna	28	22	50	100	243
Kristdemokraterna	16	17	67	100	103
Sverigedemokraterna	11	22	67	100	261
Nöjd med demokratin i EU	20	25	55	100	851
Förtroende för Europaparlamentet	24	22	54	100	361

Kommentar: Frågan lyder *Vilken är din åsikt om följande förslag? Sverige bör införa euro som valuta*. Låg utb. = Ej fullgjord grundskola (eller motsv. obligatorisk skola) alt. grundskola (eller motsv. obligatorisk skola). Medellåg utb. = Studier vid gymnasium, folkhögskola (eller motsv.) alt. examen från gymnasium, folkhögskola (eller motsv.). Medelhög utb. = Eftergymnasial utbildning, ej högskola/universitet alt. studier vid högskola/universitet. Hög utb. = Examen från högskola/universitet alt. studier vid/examen från forskarutbildning. Låg hushållsinkomst = <100 000–300 000. Medelinkomst = 301 000–700 000. Hög inkomst = >701 000. Variabeln ”vänster/höger” är en självskattad skala med de fem alternativ som framgår av tabellen. Nöjd med demokratin i EU visar resultat för de som är nöjda och förtroende för Europaparlamentet visar resultat för de med förtroende. Övriga variabelers svarkategorier framgår av tabellen. Procentbasen utgörs av de som har besvarat frågorna.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2019.

En noterbar skillnad är däremot den stora könsskillnad som finns i stödet för euron. Stödet bland män är nästan dubbelt så stort som bland kvinnor. Resultatet indikerar att de åsiktsskillnader som framgick av folkomröstningen 2003, där 38 procent av kvinnorna och 49 procent av männen röstade ”Ja”, fortfarande lever kvar. I folkomröstningen om EU-medlemskap syntes nämligen liknande skillnader mellan män och kvinnor (Sollander & Öhrvall, 2004). Men som vi har kunnat konstatera så är det allmänna stödet för EU numera utjämnat mellan könen. Att samma mönster som fanns vid själva euroomröstningen ännu lever kvar i befolkningen syns också när hänsyn tas till partisympati. Även om de faktiska nivåerna är lägre än i folkomröstningen så är anhängare till Liberalerna och Moderaterna fortfarande de som visar klart starkast stöd för att införa euro som valuta i Sverige, medan anhängare

till Vänsterpartiet visar lägst stöd. Detta speglar exakt samma mönster som vid själva omröstningen (Sollander & Öhrvall, 2004).

5 EU-medlemskapets påverkan på Sverige

Som medlem i EU har Sverige valt att överlämna en del av den politiska makten till en överstatlig nivå. Unionens handlingsutrymme fastställs och begränsas dock i EU-fördragen, och den övergripande principen är att EU endast ska agera när ett mål eller en fråga kan uppnås bättre genom samarbete på EU-nivå än på nationell, regional eller lokal nivå. Några av målen för samarbetet kretsar kring ekonomisk tillväxt, sysselsättning, hållbar utveckling, invandring och brottsbekämpning. Även om det inte lyfts upp till diskussion har EU ett betydande inflytande över vardagen i Sverige. Den nationella SOM-undersökningen har sedan

Tabell 5 Bedömning av om medlemskapet är positivt eller negativt för Sverige inom olika samhällsområden, 2019 (procent, balansmått)

	Mycket positivt	Ganska positivt	Varken positivt eller negativt	Ganska negativt	Mycket negativt	Ingen uppfattning	Summa procent	Balans-mått
Militär säkerhet	5	29	35	6	4	21	100	+30
Miljö	6	29	34	10	4	17	100	+25
Sysselsättning	4	27	36	7	5	21	100	+24
Ekonomi	6	30	27	13	7	17	100	+19
Brotts-bekämpning	4	25	32	10	9	20	100	+12
Jordbruk	3	27	28	14	7	21	100	+11
Möjl. påverka EU	5	25	29	14	10	17	100	+8
Jämställdhet	3	18	45	10	5	19	100	+8
Social trygghet	3	16	44	11	6	20	100	+1
Invandring	1	11	32	21	20	15	100	-33

Kommentar: Frågan lyder *Hur anser du att medlemskapet i EU påverkar Sverige inom följande områden?* Ett område lyder i sin helhet *Möjligheten att påverka utvecklingen i EU*, övriga områden framgår av tabellen. Balansmåttet visar andelen positiva bedömningar minus andelen negativa bedömningar bland dem med åsikt. Värdet kan variera mellan +100 (alla är positiva) och -100 (alla är negativa). Antalet svarspersoner är cirka 1 600.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2019.

Tabell 6 Bedömning av medlemskapets konsekvenser inom olika områden, 1999–2019 (bedömningsbalans)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Högre utbildning/ forskning	+21	+21	+19	+16	-	-	+17	+18	+16	+22	-	+27	-	+34	-	+46	-	+46	-	-	-
Brotts- bekämpningen	-23	-20	-14	-5	-13	-	-8	-2	-	+2	-	+16	-	+26	+18	-	-1	+5	+8	+17	+12
Miljön	-10	-8	-6	-5	+2	-	+1	+3	+14	+15	+14	+14	+7	+8	+15	+14	+11	+17	+23	+27	+25
Företagens villkor ¹	+17	+26	+9	+13	+13	-	+6	+12	+19	+19	-	-	+15	-	+15	+29	-	+26	-	-	-
Militära säkerheten	±0	+6	+6	+11	+6	-	-	-	+14	-	+16	-	+12	-	-	+22	+16	+20	+26	+37	+30
Möjl. påverka EU	+9	+4	+4	+9	-	-	-	-	+19	-	+27	+22	-	+4	+6	-	-3	+7	+5	+10	+8
Jämställdhet	-3	-5	-7	-6	-	-	-	-	+5	+1	-1	-	+1	-	-2	-	-3	-	+5	+14	+8
Sysselsättningen	-2	+7	-3	-4	-6	-	-21	-8	+14	+5	-3	-2	-2	-5	-4	+2	+1	+15	+22	+32	+24
Alkoholpolitiken	-	-	-	-	-	-	-16	-10	-11	-10	-	-	-4	-11	-	-9	-	-	-	-	-
Pris livsmedel	+15	+12	+1	-8	-2	-	+25	+21	+6	-16	-	-6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ekonomi	-8	-4	-15	-16	-9	-	-14	-3	+4	-4	-4	+4	-16	-19	-10	+7	-3	+12	+17	+27	+19
Sociala tryggheten	-16	-19	-15	-15	-	-	-	-	-9	-13	-9	-12	-13	-10	-11	-7	-12	-	-1	+3	+1
Jordbruket	-32	-29	-19	-8	-4	-	-17	-10	-	+2	-8	-	-9	-	-13	-	-33	-	-5	+10	+11
Integritet internet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-14	-	-	-	-	-	-15	-	-	-	-
Invandringen ²	-9	-12	-18	-22	-	-	-22	-18	-12	-16	-15	-18	-22	-21	-25	-20	-27	-34	-33	-23	-33
Nat. självständighet	-46	-49	-44	-41	-	-	-	-	-37	-	-	-39	-	-36	-	-32	-	-31	-	-	-

Kommentar: Åren 1999–2011 löd frågan *Vad anser du att medlemskapet i EU hittills inneburit för Sverige inom följande områden?* Åren 2012–2019 löd frågan *Hur anser du att medlemskapet i EU påverkar Sverige inom följande områden?* Bedömningsbalansen kan variera mellan +100 och -100 och visar andelen förbättring/positiva bedömningar minus andelen försämring/negativa bedömningar. Antalet svarspersoner har varit cirka 1 500–1 700 per år.

¹Frågan om *Företagens konkurrensmöjligheter* ställdes 1997–2002.

²Frågan om *Invandrare och flyktingar* ställdes 1997–2011.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1999–2019.

slutet av 1990-talet studerat hur allmänheten upplever att det svenska medlemskapet i EU påverkar Sverige på ett antal områden. 2019 omfattade dessa områden militär säkerhet, miljö, sysselsättning, ekonomi, brottsbekämpning, jordbruk, möjligheten att påverka utvecklingen i EU, jämställdhet, social trygghet och invandring (tabell 5).

"[...] olika samhällsaktörer behöver kommunicera bättre om vad och hur mycket EU påverkar."

När svenskarna utvärderar EU:s påverkan på olika samhällsområden finns det flera saker som bör nämnas. Den första tydliga trenden är att en stor del av svenskarna, en majoritet på de flesta områden, antingen anser att de varken är positivt eller negativt inställda eller att de saknar uppfattning i frågan. Detta är onekligen problematiskt för EU. Unionens påverkan på Sverige berör samtliga av de områden som nämns i tabell 5 och dessutom ofta i relativt stor utsträckning. Att så pass många inte vill eller kan ta ställning till huruvida detta är positivt eller inte tyder på att olika samhällsaktörer behöver kommunicera bättre om vad och hur mycket EU påverkar. Bland de respondenter som tar ställning i frågorna om hur medlemskapet påverkar olika områden syns dock en övervikt för positiva ställningstaganden i nära nog samtliga frågor. Enbart i frågan om invandringen är en tydlig majoritet missnöjd med hur medlemskapet har påverkat och för frågan om social trygghet är det lika stora andelar som anser det positivt som negativt.

Trots att stora andelar av befolkningen inte tar ställning kan en tydlig förändring skönjas bland de som tar ställning 2019 jämfört med de som tog ställning då frågan först ställdes i 1999 års nationella SOM-undersökning. För 20 år sedan fanns en negativ övervikt i inställning till de flesta samhällsområden (tabell 6). 2019 är situationen den motsatta. Bland de frågor där inställningen i störst utsträckning har förändrats i positiv riktning återfinns jordbruket, brottsbekämpningen, miljön och den militära säkerheten. Samtliga av dessa är frågor är även av yttersta relevans för dagordningen i EU år 2020. I frågan om invandring har skillnaderna mellan partiernas anhängare också blivit större. I undersökningen 1999 varierade

balansmättet mellan -17 (Vänsterpartiet) och -5 (Kristdemokraterna). I undersökningen 2019 är spridningen överlag större och balansmättet sträcker sig mellan -83 (Sverigedemokraterna) och +17 (Miljöpartiet).

Överlag har anhängare till partier på vänstersidan blivit allt mer positiva, men det som kanske spelar större roll för den ökade polariseringen är att sympatisörer på högersidan har blivit allt mer negativa. Det förefaller också som att individer som har en mer negativ bild av EU:s påverkan i högre utsträckning har kommit att samlas kring Sverigedemokraterna.

6 Fortsatt stöd för EU även efter coronapandemin?

Det svenska folket har en positiv inställning till EU. En majoritet är för det svenska EU-medlemskapet och få tycker att Sverige ska följa i Storbritanniens spår och inleda en swexit. Sakfrågor och förslag som handlar om fördjupad integration eller ökad överstatlighet möts däremot med kalla handen. Det saknas stöd för såväl finanspolitisk som utrikespolitisk integration på EU-nivå. Samtidigt gör den svenska allmänheten en positiv bedömning av vilken påverkan EU har fått på militär säkerhet, miljö och sysselsättning i Sverige. Det råder däremot delade uppfattningar om huruvida EU bidrar positivt eller negativt till social trygghet. I fråga om invandring dominerar bilden att EU:s påverkan på svenska förhållanden är negativ. I dessa frågor råder dock stor osäkerhet hos medborgarna, då majoriteten i de flesta fall inte har någon tydlig uppfattning i frågan.

Den återkommande Eurobarometern som görs på uppdrag av Europaparlamentet har visat att medborgarna i EU alltmer har kommit att lyfta fram ekonomi och sysselsättning som viktiga områden att arbeta med inom unionen, medan frågor om migration och kampen mot terrorism har tappat i betydelse (Eurobarometer, 2019). Det är rimligt att tro att denna prioritering kommer att bli än mer viktig under de kommande åren, då EU och dess medlemsstater länge kommer att få dras med konsekvenserna av den pandemi som drabbade världen under 2020.

Frågan är också hur den svenska befolkningen kommer att ställa sig till förslagen om stödpaket och återhämtningsplan för hur Europa ska klara sig ur den ekonomiska och sociala kris som

följt i pandemins spår. Oavsett om stöd till hårt drabbade länder betalas ut som bidrag eller lån innebär förslagen ökad finansiell integration och djupare finansiella åtaganden för medlemsländerna, däribland Sverige. Givet svenska folkets avöga inställning till EMU-samarbete torde exempelvis gemensam skuldsättning inte stå särskilt högt i kurs. Men frågan skulle också kunna passera tämligen obemärkt förbi, eller åtminstone inte ge samma tydliga utslag i opinionen som eurofrågan. Det är betydligt mer påtagligt för individen hur sedlarna och mynten i plånboken ser ut (för den som fortfarande använder kontanter som betalningsmedel) än vilken påverkan ökad samfinansiering och belåning kommer att ha för den egna situationen och för svenska förhållanden. Denna närhetsprincip innebär snarast att engagemanget i frågan kommer att vara relativt svalt.

”Hur olika samhällsgrupper kommer att förhålla sig till den föreslagna återhämtningsplanen beror rimligen på hur gynnsam den är för olika delar av det svenska samhället.”

Hur olika samhällsgrupper kommer att förhålla sig till den föreslagna återhämtningsplanen beror rimligen på hur gynnsam den är för olika delar av det svenska samhället. Om det går att visa påtagligt positiva effekter för svenska företag och för sysselsättningen kan möjligen ett mönster liknande det i euroopinionen framträda, där höginkomsttagare tillsammans med sympatisörer till Moderaterna och Liberalerna ställer sig relativt mer positiva än genomsnittet. Det bör emellertid påpekas att det fortfarande är lång väg kvar innan Sverige och övriga medlemsstater står inför en återhämtningsplan som enhälligt har röstats igenom.

Det återstår att se huruvida det starka stödet för EU kommer att kvarstå under, och kanske framför allt efter, den pågående coronapandemin. Det beror bland annat på ovan nämnda faktorer – vilka åtgärder unionen vidtar för att stötta enskilda länder, i vad mån medlemsländerna kan enas kring hur detta ska genomföras liksom huruvida medborgarna upplever att det egna landet gynnas alternativt missgynnas av olika beslut och satsningar (jfr Boomgaarden m.fl., 2011; Hooghe & Marks, 2004).

Stödet för EU är sannolikt också beroende av hur arbetet med ökad integration på områden som rör handel och utrikespolitik fortskrider. Parallellt med hanteringen av den sociala och ekonomiska kris som följt i spåren av covid-19-pandemin har diskussionen om europeisk strategisk autonomi inom handel, ny teknik och försvarspolitik fortgått. Kärnfrågan är hur EU ska agera och förhålla sig till stormakter som Kina och USA, och – inte minst – deras användning av ekonomiska instrument som politiska vapen. I vilken utsträckning detta arbete kommer att påverkas av den pågående pandemin och de vägval som den ställt EU inför är ännu oklart. Detsamma gäller de konsekvenser som resultatet i det stundande presidentvalet i USA eventuellt kan tänkas få för relationen mellan såväl USA och Kina som mellan USA och EU.

Med hänsyn till den svenska befolkningens inställning till sakfrågor och förslag som handlar om ökad överstatlighet och gemensam utrikespolitik, där exempelvis endast en av tio är positiv till frågan om ett Europas förenta stater, kan en ökad intensifiering av arbetet kring EU:s autonomi potentiellt innebära att svenskarnas stöd för EU minskar. Om så blir fallet eller inte kan vi förstås än så länge endast spekulera i. Möjligen kommer en första indikation på i vilken riktning opinionen rör sig att kunna ses redan i 2020 års nationella SOM-undersökning.

Referenser

- Berg, Linda (2015). *Svenskarna åter alltmer positiva till EU*. Europapolitisk analys, 2015:16epa. Stockholm: Svenska institutet för europapolitiska studier (Sieps).
- Berg, Linda & Klara Bové (2016). Identifikation med Europa och inställning till EU. I Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Solevid (red) *Ekvilibrium*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Berg, Linda & Frida Vernersdotter (2015). Svenskarna mer positiva till EU igen. I Annika Bergström, Bengt Johansson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson (red) *Fragment*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Berg, Linda & Kajsa Evertsson Falk, Elisabeth & Maja Sörebro (2019). Rekordhøgt stöd för EU. I Ulrika Andersson, Björn Rönnerstrand, Patrik Öhberg & Annika Bergström (red) *Storm och stiltje*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Boomgaarden, Hajo G., Andreas Schuck, Matthijs Elenbaas & Claes de Vreese (2011). Mapping EU attitudes: Conceptual and empirical dimensions of Euroscepticism and EU support. *European Union Politics* 12(2): 241–266.
- De Vries, Catherine (2018). *Euroscepticism and the Future of European Integration*. Oxford: Oxford University Press.
- Dotti Sani, Giulia M. & Beatrice Magistro (2016). Increasingly unequal? The economic crisis, social inequalities and trust in the European Parliament in 20 European countries. *European Journal of Political Research* 55(2): 246–264.
- Eurobarometer (2019). Closer to the citizens, closer to the ballot. Spring Eurobarometer 2019. Eurobarometer Survey 01.1 of the European Parliament. A Public Opinion Monitoring Study. <http://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2019/closer-to-the-citizens-closer-to-the-ballot/report/en-eurobarometer-2019.pdf> [Besökt 2020-06-01]
- Europaparlamentet (2019). EU-valet 2019: Høgsta valdeltagandet på 20 år. 2019-05-27. <https://www.europarl.europa.eu/news/sv/headlines/priorities/eu-val-2019/20190523STO52402/eu-valet-2019-hogsta-valdeltagandet-pa-20-ar> [Besökt 2020-06-01]
- Europaortalen (2020). Ekonomiska krisen 2008–2018. Förlopp och EU-beslut. Publicerad 28 februari 2020. <https://www.europaortalen.se/tema/finanskras> [Besökt 2020-06-01]
- Gilljam, Mikael & Sören Holmberg (1996). *Ett knappt ja till EU. Våljarna och folkomröstningen 1994*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Giurcanu, Magda Mihaela (2012). European Union Politicization and the Democratic Deficit: Why European Parliament Elections Matter. Gainesville: University of Florida.
- Hakhverdian, Armen, Erika Van Elsas, Wouter Van der Brug & Theresa Kuhn (2013). Euroscepticism and education: A longitudinal study of 12 EU member states, 1973–2010. *European Union Politics* 14(4): 522–541.
- Hobolt, Sara B. & Jae-Jae Spoon (2012). Motivating the European voter: Parties, issues and campaigns in European Parliament elections. *European Journal of Political Research* 51(6): 701–727.
- Hobolt, Sara & Catherine De Vries (2016). Public support for European integration. *Annual Review of Political Science* 19: 413–432.
- Hooghe, Liesbet & Gary Marks (2004). Does Identity or Economic Rationality Drive Public Opinion on European Integration? *PS: Political Science & Politics* 37(3): 415–420.
- Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg (2004). *Kampen om euron*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Oskarson, Maria (2010). Vi och dom. I Henrik Oscarsson & Sören Holmberg (red) *Våljarbeteende i Europa*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Sollander, Staffan & Richard Öhrvall (2004). *Ja och nej till euron 2003*. Statistiska centralbyrån. Demokratistatistik Rapport 1.